

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА- СИРМИЈУМ

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

УЧЕШЋЕ РОДИТЕЉА У ПРОЈЕКТНОМ ПЛАНИРАЊУ

Професор:
др Марта Дедај, проф.

Студент:
Снежана Ранковић Павловић

Сремска Митровица, 2025.

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА- СИРМИЈУМ

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

ТЕМА

УЧЕШЋЕ РОДИТЕЉА У ПРОЈЕКТНОМ ПЛАНИРАЊУ

ПРЕДМЕТ

**САРАДЊА ПОРОДИЦЕ, ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ И
ДРУШТВЕНЕ СРЕДИНЕ**

Професор:
др Марта Дедај, проф.

Студент:
Снежана Ранковић Павловић
бр.индекса 47/2023- М

Сремска Митровица, 2025.

РЕЗИМЕ: Овај рад истражује значај партнерства између васпитача и родитеља у оквиру пројектног планирања у предшколском васпитању. Теоријски део рада анализира савремене концепте пројектног приступа и документовања као средства за подстицање сарадње са породицом. Истраживачки део усмерен је утврђивање степена учешћа родитеља у пројектном планирању. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Бамби“ у Лозници и који воде вртићке групе (млађа, средња, старија, група пред полазак у школу). Резултати указују на то да је сарадња са родитељима у пројектном планирању присутна и да се може унапредити кроз јасну, отворену и континуирану комуникацију, као и кроз оснаживање родитеља да активно учествују у васпитно-образовном процесу своје деце. С тим у вези, уведене су промене у пракси кроз приказ пројекта *Потрага за знацима и симболима*, кроз који су родитељи активно учествовали у истраживању, доношењу материјала, радионицама и дигиталним активностима, чиме је унапређена сарадња са вртићем и подстакнут свеобухватни развој деце.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: породица, вртић, пројектно планирање, документовање, сарадња, родитељи, партнерство

САДРЖАЈ

УВОД	1
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	3
1. Циљеви пројектног планирања	3
2. Учешће родитеља у пројектном планирању	5
2.1. Документовање као подстицај за учешће родитеља у пројектном планирању	8
МЕТОДОЛОШКИ ДЕО	11
1. Предмет истраживања	11
2. Циљ истраживања	11
3. Задаци истраживања	11
4. Хипотезе истраживања	12
5. Методе истраживања	12
6. Технике и инструмент истраживања	12
7. Популација и узорак истраживања	12
8. Статистичка обрада података	13
9. Организација и ток истраживања	13
10. Резултати истраживања и дискусија	14
11. Предлог за промене у пракси кроз пројекат <i>Потрага за знацима и симболима</i>	34
ЗАКЉУЧАК	51
ЛИТЕРАТУРА	53
ПРИЛОЗИ	54
Прилог бр. 1, <i>Упитник за васпитаче</i>	54
Прилог бр. 2, <i>Списак табела</i>	57
Прилог бр. 3, <i>Списак графикана</i>	57
Прилог бр. 4, <i>Списак фотографија</i>	58

УВОД

Савремени концепти васпитно-образовног рада у предшколским установама све више наглашавају важност партнерства између породице и васпитача у процесу развоја и учења детета. У том контексту, сарадња са родитељима не посматра се више као допунска активност, већ као суштински део васпитно-образовне праксе. Родитељи, као примарни васпитачи своје деце, носе значајан потенцијал који може обогатити рад у васпитној групи и допринети дубљем разумевању интересовања, потреба и могућности сваког детета.

Пројектно планирање, које се заснива на интересовањима деце и њиховом активном учешћу у процесу учења, отвара бројне могућности за укључивање родитеља. Укључивањем родитеља у све фазе пројектног рада: од иницијалне идеје, преко реализације, до евалуације, гради се чвршћи однос поверења и сарадње између породице и вртића. Родитељи постају не само посматрачи, већ и активни сарадници у процесу васпитања и образовања своје деце.

Циљеви пројектног планирања обухватају креирање садржаја који је прилагођен узрасту и интересовањима деце, развијање способности истраживања и решавања проблема, као и омогућавање активног учешћа родитеља у васпитно-образовном процесу. Учесће родитеља у пројектном планирању може се реализовати на више нивоа: кроз доношење материјала, предлоге активности, учешће у радионицама и интерактивним задацима, као и кроз документовање активности које подстиче рефлексију и продубљивање истраживања.

Такође, значај у овом процесу има и документовање, као средство које омогућава видљивост васпитно-образовног рада, праћење развоја деце и комуникацију са породицом. Кроз различите форме документовања: фотографије, записе, цртеже, мапе учења, родитељи добијају увид у интересовања и активности деце, што их мотивише да се укључе, допринесу и осећају се као важан део васпитне заједнице.

На основу релевантне литературе, у теоријском делу рада је представљен значај пројектног планирања у предшколском васпитању као програмска концепција која омогућава деци да истражују, експериментишу и уче у аутентичним ситуацијама. Исто тако, истакнут је значај различитих облика учешћа родитеља у пројектном планирању и реализацији активности, као и улога документовања као подстицаја за ангажовање родитеља у образовном процесу.

Такође, у теоријском делу рада је представљен и пројекат *Лов на знакове и симболе*, који уједно илуструје начине учешћа родитеља у пројектном планирању и потврђује значај родитељског учешћа током трајања пројекта.

Методолошки део рада за циљ има да се утврди степен учешћа родитеља у пројектном планирању. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Бамби“, у Лозници. Васпитачи који су били анкетирани воде вртићке групе (млађа, средња, старија, група пред полазак у школу).

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Циљеви пројектног планирања

Пројекат се у различитим васпитно-образовним програмима различито дефинише и схвата. У новим *Основама програма Године узлета*, пројекат се посматра као продубљено истраживање проблематике која је деци смислена и инспиративна за откривање и учење. У том контексту, пројекат се може дефинисати као учење кроз истраживање, где је централна улога васпитача да усмери и подржи процес истраживања заједно са децом.

Да би пројекат у раду са децом био истински усмерен на истраживање, васпитач треба да буде упознат са карактеристикама учења кроз истраживање, да активно учествује у самом истраживачком процесу и да мотивише децу да преузму улогу истраживача. Трајање и динамика пројекта зависе од ангажованости васпитача у истраживању, као и од начина на који укључује децу у процес, подстичући њихову радозналост и иницијативу. Суштина оваквог приступа није у проналажењу једноставних одговора на постављена питања деце, већ у омогућавању да деца осете задовољство и радост у заједничком откривању, кроз улогу истраживача (Крњаја, Павловић-Бренеселовић, 2022).

Главни циљеви рада на пројекту у предшколском узрасту обухватају стицање одређених знања и схватања, развој способности за учење одређених вештина и подршку успешнијем социоемоционалном развоју детета. Кључне карактеристике пројектног учења су: интересовања која мотивишу дете, самостална организација и лична одговорност, постепено и циљано планирање, социјално учење и интердисциплинарни приступ (Млинаревић, 2009).

Остварење наведених циљева кроз пројектни приступ учењу реализује се на специфичан начин, путем интегрисаног приступа. То подразумева да се циљеви учења не гледају као одвојене вештине и знања, већ као међусобно повезани делови целокупног процеса. У овом контексту, интегрисано учење се развија кроз различите теме и пројекте (Крњаја, Павловић-Бренеселовић, 2022).

У оквиру овог приступа, деца активно учествују у процесу учења и примењују стечено знање. Интеграција садржаја омогућава им да повежу нове информације са већ постојећим знањем. Истраживање једне теме пружа могућност да се свака дисциплина истражује дубоко и на свеобухватан начин.

Како би се развио интегрисан приступ учењу у складу са *Основама програма Године узлета*, важно је разумети како деца уче и шта тачно подразумева интегрисани приступ учењу. У том контексту, *Основе програма* дефинишу учење као социјални процес који се развија кроз учешће детета као целокупног бића, уз значајне интеракције у непосредном окружењу у којем оно одраста (Крњаја, Павловић-Бренеселовић, 2022).

Развијање пројекта треба да буде изазовно и пријатно искуство за све учеснике васпитно-образовног процеса. У заједничком раду васпитачи и деца истражују, играју се и стварају нова сазнања. Васпитач теме пројекта заснива на принципима реалног програма, што значи да их планира постепено, у неколико корака унапред, и континуирано прилагођава током реализације. У том процесу он:

- осмишљава простор са разноврсним материјалима који подстичу деčју радозналост и истраживачки дух (као што су уметнички предмети, разни штампани и технички материјали, апарати, конструкциони елементи итд.);
- планира активности у складу са програмским начелима, полазећи од интересовања деце;
- обликује садржаје који подстичу децу на истраживање у оквиру теме, а не намеће унапред дефинисана знања;
- одређује потребне ресурсе- било да их набавља, израђује или обезбеђује кроз сарадњу;
- осмишљава начине за укључивање родитеља, деце из других група и чланова локалне заједнице;
- планира посете местима у заједници (институције, организације, отворени простори, појединци) која могу да обогате искуства деце у вези са темом пројекта (*Основе програма предшколског васпитања и образовања*, 2018).

2. Учесће родитеља у пројектном планирању

Сарадња са породицом је одувек била важна за васпитаче. У контексту примене пројектно-оријентисаног приступа учењу, ова сарадња добија додатни значај јер се сматра да родитељи играју кључну улогу као учесници у реализацији пројеката унутар предшколске установе (Стојановић, 2023).

Од увођења нових *Основа програма* и почетка реализације пројеката, родитељи добијају значајну и активну улогу у функционисању вртића. Њихово укључивање у различите активности и пројекте омогућава дубље упознавање са садржајима Програма, као и ближи контакт са децом и њиховим свакодневним искуствима у васпитно-образовном процесу. Такође, кроз активно учешће родитељи добијају бољи увид у развој и напредак свог детета, у рад васпитача и у организацију и функционисање саме установе. С обзиром на ове аспекте, сарадња са родитељима треба да почива на принципима отворености, поверења, двосмерне комуникације и узајамног разумевања, чиме се подстиче осећај партнерства између породице и васпитно-образовне установе и омогућава стварање подстицајног окружења за развој детета (Стојановић, 2023).

Укљученост родитеља у рад предшколских установа је сложен и вишедимензионалан појам, што доводи до различитих начина његовог проучавања и мерења. Истраживања показују да мајке чешће учествују од очева, да су млађи родитељи активнији од старијих, као и да образовање родитеља и група коју дете похађа утичу на ниво њихове укључености. Самопроцене родитеља показују позитивне ставове и указују на све веће ангажовање, што је важно за квалитет васпитања и образовања деце (Марковић, Станисављевић-Петровић, Мамутовић, 2020).

Појам *заједничког живљења деце и одраслих* подразумева активно и свесно учешће родитеља у разноврсним аспектима живота вртића. То укључује ангажовање у организацији свакодневног живота вртића, учешће у различитим манифестацијама, пројектима и акцијама које установа покреће, као и планирање заједничких активности са децом (Врашњевић и сар., 2019). Поред тога, родитељи могу бити укључени у дечју игру, прављење материјала за активности и заједничко учење, што доприноси стварању смислених и аутентичних искустава за децу.

Овај концепт такође подразумева активно учешће родитеља у процесу одлучивања, било као чланови различитих органа и тимова у предшколској установи, било кроз сарадничко доношење одлука које имају за циљ да најбоље служе

интересима детета. Укључивање родитеља у важне одлуке васпитно-образовног процеса не само да подстиче њихову мотивацију за одржавање партнерских односа са вртићем, већ и доприноси развоју њихових компетенција, укључујући лидерске способности, као што су заступање интереса деце, родитеља и саме установе (Врашњевић и сар., 2019). На овај начин, заједничко живљење деце и одраслих ствара окружење које подстиче сарадњу, поверење и осећај заједништва у васпитно-образовном процесу.

Epstein (1995, 2001) је идентификовала шест области у којима се може развијати родитељска укљученост:

1. родитељство- подршка родитељима у развоју родитељских вештина;
2. комуникација- изградња ефикасне размене информација између установе и породице;
3. волонтирање- учешће родитеља у активностима установе;
4. рад са децом код куће- саветовање родитеља како да подрже учење код куће;
5. доношење одлука- учешће родитеља у управљању установом;
6. сарадња са заједницом- коришћење ресурса из локалног окружења за подршку развоју деце (Марковић, Станисављевић-Петровић, Мамутовић, 2020).

Комуникација између родитеља и предшколских установа је кључна за изградњу квалитетне сарадње. Истраживања показују да се рана и редовна комуникација позитивно одражава на укљученост родитеља. Истраживање у нашој средини (Богавац, Милосављевић-Ђукић, 2017) показало је да се родитељи најчешће укључују путем размене информација о развоју детета, учешћем у саветима родитеља, подршком активностима у установи и саветовањем. Родитељско учешће позитивно утиче на когнитивни и социјални развој деце, а бројна истраживања потврђују повезаност између укључености родитеља и школског успеха деце, нарочито у урбаним срединама (Марковић, Станисављевић-Петровић, Мамутовић, 2020).

Такође, увиђа се постојање узајамне повезаности између едукативног ангажмана родитеља у кућним условима и њихове укључености у активности предшколске установе. Са једне стране, предшколска установа може мотивисати родитеље да више раде са децом код куће, а са друге стране, родитељи се међусобно разликују у мери у којој се посвећују едукативним активностима у породичном окружењу. Истраживања показују да родитељи који су активнији у осмишљавању и спровођењу образовних активности код куће, уједно показују и већи ниво укључености у рад вртића (Марковић, Станисављевић-Петровић, Мамутовић, 2020).

Подстицање родитеља да преузму иницијативу и заузму се за деље интересе, осим што има директне позитивне ефекте на децу и локалну заједницу, такође утиче на родитеље чинећи их самопоузданијим, задовољнијим, сигурнијим и компетентнијим у својој родитељској улози (Љубетић, 2014). Један од најбољих примера су управо пројекти, у којима је ангажман родитеља све присутнији, чиме се истиче њихова равноправна улога у развоју своје деце.

Поред свега наведеног, издвајају се и одређени фактори који утичу на укључивање родитеља у рад предшколских установа. Ти фактори се односе на саме породице и њихово окружење. Посебно су значајни социокултурно порекло, етничка припадност, ниво развијености државе и разлике између живота у руралним и урбаним срединама. Истраживање у Аустралији (Daniel, 2015) показало је да се родитељска укљученост мења током времена и зависи од социокултурних услова, док друга истраживања (Driessen и др., 2005) истичу утицај етничке припадности. Такође, иако родитељи и васпитачи препознају значај њихове сарадње, често имају различите представе о улогама родитеља у том процесу (Марковић, Станисављевић-Петровић, Мамутовић, 2020).

Препреке за укључивање родитеља могу бити разноврсне. Оне могу проистацати из личних и породичних околности (као што су уверења, пол, социјални статус, етничко порекло), али и из карактеристика самог детета (нпр. посебне потребе, проблеми у понашању). Осим тога, односи између родитеља и васпитача, као и шири социјални и економски услови, такође могу бити ограничавајући фактори. Између осталог, истраживања указују и на практичне баријере: недостатак времена, финансијских средстава, неприлагођен распоред активности у вртићу, лоша информисаност родитеља или проблеми са превозом. Додатно, брачни и радни статус имају утицај: разведени родитељи и они који имају напорне радне обавезе ређе учествују у активностима установа. Слично, нижа укљученост је примећена код родитеља који немају интересовања или су преоптерећени свакодневним обавезама (Марковић, Станисављевић-Петровић, Мамутовић, 2020).

С обзиром на све наведено, укљученост родитеља представља важно поље рада за васпитаче, од којих се очекује да развију потребне вештине и знања током студија и кроз стално стручно усавршавање.

2.1. Документовање као подстицај за учешће родитеља у пројектном планирању

У оквиру *Модела А*, документовање представља основу за планирање и праћење васпитно-образовног рада, као и за активни ангажман родитеља. Основни подаци о деци и родитељима прикупљају се у Књизи рада, док дневна евиденција о присуству деце пружа преглед њихове активности и укључености у васпитну групу. Поред тога, евиденција о васпитно-образовном раду може се водити и електронски, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања.

Програмирање и евалуација васпитног рада полази од континуираних бележака о деци, насталих на основу посматрања, дијалога са децом и консултација са породицом. Такве белешке омогућавају васпитачу да добије увид у развој групе, да преиспита своју праксу и прилагоди активности индивидуалним потребама деце (Станков, 2018).

Циклус рада васпитача обухвата четири фазе:

1. посматрање- упознавање и разумевање потреба деце у различитим конкретним ситуацијама;
2. планирање- на основу прикупљених података и опажања;
3. деловање- директно или индиректно вођење активности;
4. евалуацију- процену процеса и ефеката, која служи као основ за даље планирање.

Документовање у овом контексту има и додатну улогу у подстицању родитеља на учешће у васпитно-образовном раду. Када родитељи имају увид у белешке, дневне евиденције и резултате активности, добијају прилику да активно учествују у пројектима, да дају своје предлоге и да заједно са васпитачем подржавају развој и учење своје деце. Ово омогућава успостављање партнерског односа између породице и вртића, који је кључан за квалитетно и свестрано образовање деце (Грандић, 2007).

Континуирано посматрање и консултовање са децом подразумева да васпитач прати реакције деце, како вербалне тако и невербалне, њихову међусобну комуникацију и односе са вршњацима и одраслима, као и начин на који користе материјале, њихов ниво самосталности и реакције на различите инструкције. Такође, васпитач бележи производе деце у васпитно-образовном процесу и начин на који користе простор вртића. Документовање укључује и деље предлоге за активности, као и претходна искуства која долазе из породичног и културног окружења. На основу

ових података васпитач образлаже предлоге сваког оријентационог плана, било да је реч о темама, пројектима или активностима у центрима интересовања (Станков, 2018).

Оквирни планови могу бити формулисани на месечном, двонедељном или недељном нивоу, а програмирање васпитно-образовних активности може бити тематско, по центрима интересовања, васпитно-образовним областима или пројектима. Оквирни план настаје у интеракцији деце, одраслих и средине у којој деца бораве, а која се динамично мења у складу са потребама и интересовањима деце. План садржи образложење предлога или теме на основу података добијених посматрањем и консултовањем са децом, скицу теме, подтема или пројекта, циљ, потребне измене у простору и средини за учење, као и план укључивања породице и сарадње са локалном средином. У оквирном плану васпитач такође бележи временски период на који се предложени план односи (Станков, 2018).

Документовање оваквог типа не само да омогућава систематско праћење развоја деце, већ и подстиче родитеље да се активно укључе у васпитно-образовни рад, пружајући своје идеје, предлоге и подршку у реализацији активности које одговарају интересовањима и потребама њиховог детета (Јовановић, 2015).

Љубетић (2014) истиче да је свакој породици потребна стална комуникација и размена информација како би могла што више да се укључи у дечји развој и учење. Васпитачи треба активно да подстичу комуникацију са родитељима током васпитно-образовног процеса. На овај начин се ствара позитивна атмосфера и наглашава важност сарадње између родитеља и васпитача. Из тих разлога, документација коју припрема васпитач треба да буде истакнута на видљивом месту и доступна родитељима. То представља индиректан начин на који родитељи могу учествовати у пројектима своје деце.

Уз помоћ видљиве и опипљиве документације, родитељи се упознају са способностима своје деце да усвајају нове вештине. Поред овог индиректног учешћа, родитељи такође могу активно учествовати у самим пројектима (Слуњски, 2008).

Праћење путем документовања обухвата посматрање развоја и учења деце, али и праћење самог процеса развоја програма. Документовање чини процес учења и програм видљивим, а вредновање је нераскидив део тог праћења. Циљ праћења није да се дете оцењује у смислу његових способности и постигнућа, већ да се дубље разуме његов развој и учење како би му се обезбедила континуирана подршка и допринело његовој добробити (Основе програма предшколског васпитања и образовања, 2018).

Праћење има више важних функција:

- приказује разноликост децјих мисли, начина на који виде себе, друге и окружење, као и њихову улогу у вртићу;
- јача децје самопоуздање, јер деца осећају да се њихове идеје и активности цене када виде да су документоване;
- омогућава деци да се врате на претходна искуства, поново их разматрају и чују тумачења других;
- помаже васпитачима да разумеју и унапређују начине на које подржавају децје учење и учешће у креирању програма;
- доприноси изградњи сарадње са породицом кроз међусобно поверење, комуникацију и заједничко учешће (Основе програма предшколског васпитања и образовања, 2018).

МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

1. Предмет истраживања

Различити програми различито интерпретирају и дефинишу појам пројекта. У новим *Основама програма Године узлета*, пројекат се види као дубинско истраживање теме која је деци занимљива и подстиче их на даље откривање. У том контексту, пројекат се може разумети као облик учења кроз истраживање. Да би се пројекат са децом развијао у том правцу, васпитач треба да разуме шта подразумева учење кроз истраживање, да се активно укључи у истраживачки процес заједно са децом и да усмери своје активности ка том циљу. Поред васпитача, важну улогу имају и родитељи, чије је активно учешће у пројекту значајно за дечји развој и добробит. У складу са наведеним, предмет истраживања гласи: *Учешће родитеља у пројектном планирању*.

2. Циљ истраживања

Циљ истраживања је да се утврди степен учешћа родитеља у пројектном планирању.

3. Задаци истраживања

На основу овако постављеног циља истраживања, могуће је поставити следеће истраживачке задатке:

1. Утврдити колико често васпитачи укључују родитеље у пројектно планирање;
2. Испитати васпитаче у којој мери су родитељи заинтересовани за учешће у пројектном планирању;
3. Идентификовати начине на које родитељи дају допринос пројектном планирању;
4. Утврдити у којој мери документовање пројекта позива родитеље на активно учешће у пројектном планирању.

4. Хипотезе истраживања

На основу постављеног циља и задатака истраживања, општа хипотеза је:

Васпитачи увиђају добробити активног учешћа родитеља у пројектном планирању.

Посебне хипотезе:

1. Претпоставља се да васпитачи увек укључују родитеље у пројектно планирање;
2. Претпоставља се да су родитељи заинтересовани за учешће у пројектном планирању, али не у великој мери;
3. Претпоставља се да родитељи дају допринос пројектном планирању кроз пружање материјалне помоћи, односно кроз обезбеђивање потребног материјала за реализацију пројекта;
4. Претпоставља се да документовање, посебно фото-документација, дејчи радови и пано подстиче родитеље на активније учешће у пројектном планирању.

5. Методе истраживања

У истраживању је коришћена дескриптивна метода и метода теоријске анализе. *Дескриптивна метода* коришћена је за прикупљање података, обраду и интерпретацију резултата, док је *метода теоријске анализе* коришћена за стварање теоријске основе истраживања са циљем да се расветли проблем истраживања.

6. Технике и инструмент истраживања

Истраживање је спроведено кроз анкетање васпитача, при чему је коришћен упитник као техника анкетања. Упитник чине питања која су посебно креирана за ово истраживање, а која су комбинованог типа (отворена и затворена).

7. Популација и узорак истраживања

Популацију овог истраживања чине васпитачи запослени у Предшколској установи „Бамби“, у Лозници. Узорак чини 30 васпитача који воде вртићке групе (млађа, средња, старија, група пред полазак у школу).

8. Статистичка обрада података

У циљу обраде података коришћена је метода дескриптивне статистике. Одговори васпитача су анализирани, те табеларно приказани путем Microsoft Word програма, као и графички, коришћењем Microsoft Office Excel програма. Добијени резултати изражени су у фреквенцијама и процентима.

9. Организација и ток истраживања

Истраживање је спроведено у неколико дана, по следећим етапама:

- Уручивање упитника васпитачима у преподневним сатима, у периоду од 07:00^h-12:00^h (узимајући у обзир радне смене васпитача);
- Саопштавање временског рока попуњавања упитника, а у циљу даље обраде података;
- Прикупљање попуњених упитника;
- Обрада података;
- Представљање и анализа добијених резултата.

10. Резултати истраживања и дискусија

Циљ истраживања је био да се утврди степен учешћа родитеља у пројектном планирању. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Бамби“ у Лозници и који воде вртићке групе (млађа, средња, старија, група пред полазак у школу).

Прво питање у оквиру упитника за васпитаче се односило на учесталост укључивања родитеља у пројектно планирање.

1. Колико често у пројектно планирање укључујете родитеље?	f	%
Увек укључујем родитеље	21	70.00
Понекад укључујем родитеље	6	20.00
Не укључујем родитеље	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 1, Укључивање родитеља у пројектно планирање

На основу добијених података, може се уочити да већина васпитача (70%) истиче да увек укључује родитеље у процес пројектног планирања. Ово указује на висок ниво свести о значају сарадње са породицом и представља позитиван показатељ савременог и партиципативног приступа у предшколском васпитању. Укључивање родитеља у овом обиму може допринети већој релевантности пројеката за децу, бољем разумевању њихових интересовања и потреба, као и оснаживању партнерства између породице и установе.

С друге стране, 20% васпитача наводи да родитеље укључује повремено, што може указивати на одређене изазове у организацији сарадње или различито разумевање значаја родитељског учешћа. Ова група васпитача вероватно родитеље ангажује само у оквиру специфичних или *видљивих* активности, што може бити последица временских ограничења, недовољне подршке од стране установе или нејасних очекивања од саме сарадње.

Најмањи проценат, 10% васпитача, изјавио је да уопште не укључује родитеље у процес планирања. Иако је овај број релативно мали, он ипак указује на потребу за додатним радом у области оснаживања васпитача за партнерство са породицом. Неукључивање родитеља може проистицати из личних ставова, недостатка искуства или недовољне едукације о важности заједничког планирања и учешћа родитеља у васпитно-образовном процесу.

Графикон бр. 1, *Укључивање родитеља у пројектно планирање*

Друго питање се односило на мишљење васпитача о томе да ли су, и у којој мери, родитељи заинтересовани за учешће у пројектном планирању.

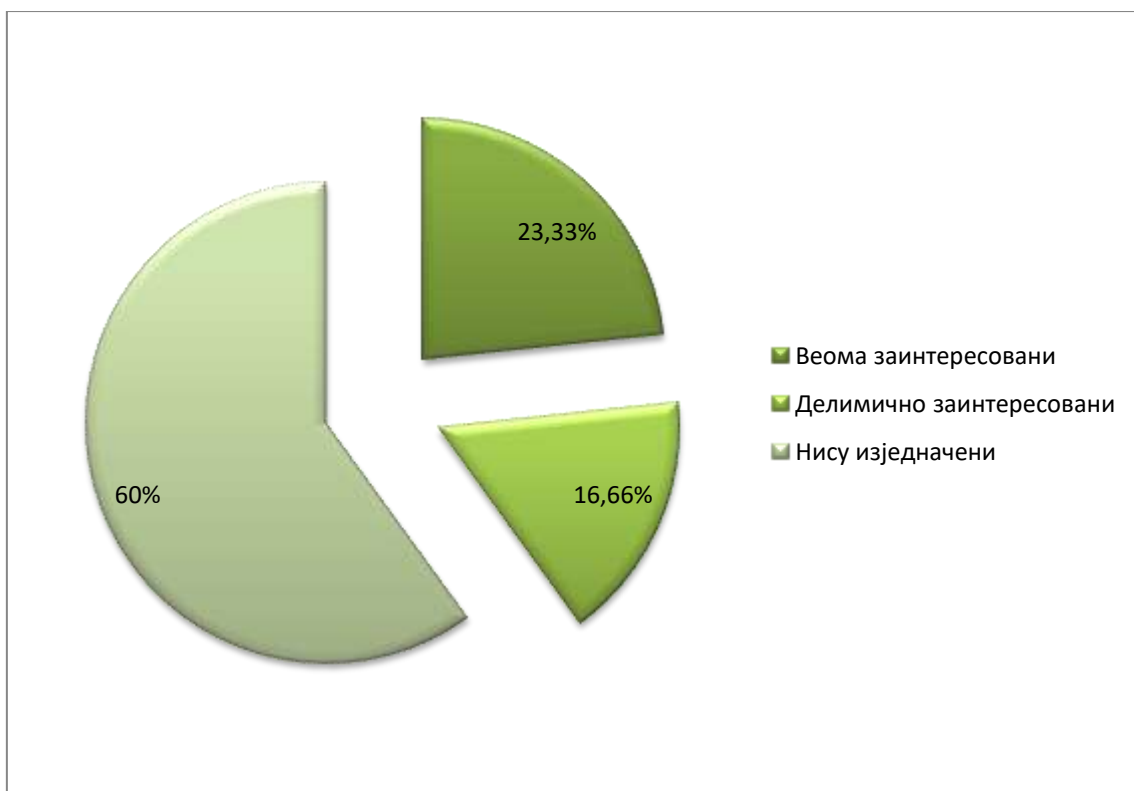
2. По Вашем мишљењу, колико су родитељи заинтересовани за учешће у пројектном планирању?	f	%
Веома заинтересовани	10	33.33
Делимично заинтересовани	15	50.00
Нису заинтересовани	5	16.66
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 2, *Заинтересованост родитеља за учешће у пројектном планирању*

Подаци указују на различите ставове васпитача у вези са нивоом заинтересованости родитеља за учешће у пројектном планирању. Највећи проценат васпитача (50%) сматра да су родитељи делимично заинтересовани. Овај резултат може указивати на то да родитељи показују интересовање за учешће, али да су можда ограничени временским, организационим или другим факторима, који утичу на њихову способност или жељу да се активно укључе у цео процес. Овакво мишљење може одражавати неусаглашеност између очекивања васпитача и стварног ангажовања родитеља.

33,33% васпитача сматра да су родитељи веома заинтересовани, што указује на позитивну динамику у сарадњи са родитељима. Ово је охрабрујући знак, јер потврђује да значајан број родитеља активно учествује у образовно-васпитном процесу и да препознају важност своје улоге у дечијем развоју и образовању. Овај податак показује да сарадња са родитељима може бити веома корисна и да их треба подстицати да наставе са активним учешћем.

Међутим, 16,66% васпитача је указало да родитељи нису заинтересовани. Иако овај проценат представља мањи број, он ипак указује на постојање препрека које могу бити повезане са недостатком свести или интересовања код појединих родитеља. Ово такође може значити да васпитачи треба да раде на бољем мотивисању родитеља и указивању на значај њиховог учешћа.

Графикон бр. 2, *Заинтересованост родитеља за учешће у пројектном планирању*

Наредно питање је за циљ имало да утврдимо начине на који су родитељи укључени у пројектно планирање, односно у периоду трајања пројекта.

3. На који начин су родитељи укључени у пројектно планирање, односно у периоду трајања пројекта?	f	%
Предлажу теме или проблеме за истраживање	3	10.00
Нуде лична искуства и ресурсе (на пример: занимања, хобији, стручност)	5	16.66
Пружају материјалну помоћ (алати, материјали, књиге итд.)	12	40.00
Повезују вртић са широм заједницом (гости, излети, установе)	10	33.33
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 3, *Начин укључивања родитеља у пројектно планирање*

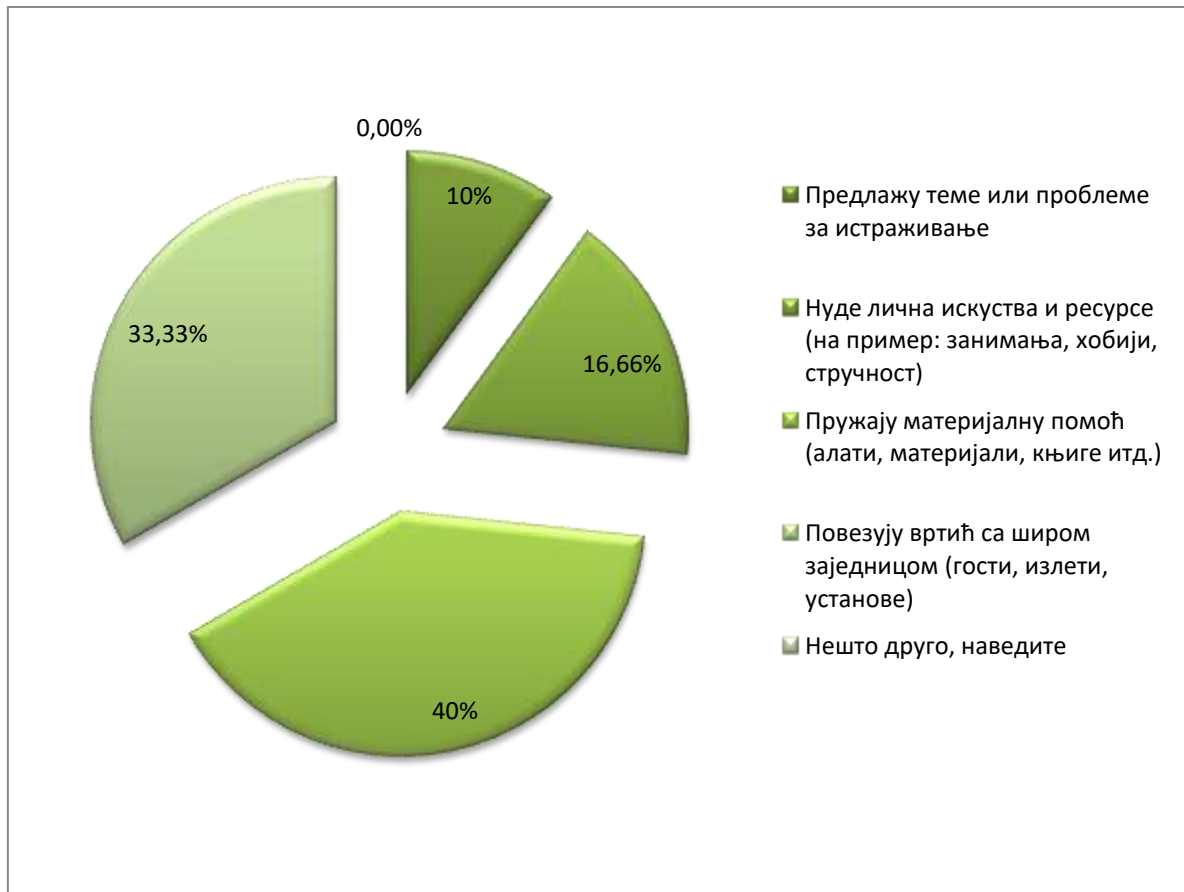
Највећи проценат васпитача (40%) истиче да родитељи највише учествују тако што пружају материјалну помоћ, што подразумева обезбеђивање различитих материјала и средстава за рад. Овај облик учешћа је веома важан, јер омогућава васпитачима да лакше реализују пројекте, нарочито оне који захтевају специфичне ресурсе. Осим тога, материјална подршка може такође повећати ангажовање родитеља, јер им омогућава да се осећају активно укљученим у рад установе.

33,33% васпитача наводи да родитељи свој допринос пројектном планирању дају кроз повезивање вртића са широм заједницом. Ова врста учешћа подразумева ангажовање родитеља као посредника у стварању веза са локалним заједницама, институцијама или предузећима, што може значајно обогатити пројекат и омогућити деци нове доживљаје и искуства. Овакав облик сарадње такође побољшава видљивост и интеграцију вртића у заједницу.

Пет васпитача (16,66%) наводи да родитељи учествују у пројектном планирању тако што нуде лична искуства и ресурсе. Ово укључивање подразумева преношење знања и вештина родитеља на децу, као и коришћење различитих личних и професионалних ресурса који могу обогатити пројекат. Ова врста учешћа може бити од великог значаја за развој деце, јер им омогућава да уче од људи са различитим животним искуствима и стручностима.

На крају, 10% васпитача наводи да родитељи учествују тако што предлажу теме или проблеме за истраживање. Овај облик учешћа је веома важан јер омогућава родитељима да активније утичу на образовни процес, истичући области које су им важне или актуелне. Овим предлозима родитељи могу помоћи да пројекти буду више у складу са интересовањима и потребама деце и њихових породица.

Резултати показују да родитељи активно учествују у различитим фазама пројектног планирања, са посебним акцентом на материјалну помоћ и повезивање са заједницом. Ово указује на значај сарадње и њену широку примењивост.

Графикон бр. 3, *Начин укључивања родитеља у пројектно планирање*

4. Како прикупљате идеје и предлоге родитеља за планирање пројеката?	f	%
У разговорима при довођењу/одвођењу детета	18	60.00
Путем анкета или упитника	2	6.66
Током родитељских састанака	3	10.00
Спонтано, када се појави потреба	4	13.33
Не прикупљам предлоге	3	10.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 4, *Начин прикупљања идеја и предлога родитеља за планирање пројекта*

Резултати до којих смо дошли указују на то да 60% васпитача наводи да прикупљају идеје и предлоге родитеља кроз разговоре приликом довођења и одвођења детета. Овај приступ је најчешћи и представља сваодневну комуникацију између васпитача и родитеља. Он може бити веома практичан, јер родитељи имају могућност да у непосредном контакту са васпитачем изнесу своје идеје и сугестије, без потребе за посебним састанцима. Међутим, овакав облик прикупљања може бити ограничен кратким временом које родитељи и васпитачи имају на располагању, што можда не пружа довољно простора за детаљније разматрање идеја.

13,33% васпитача наводи да прикупљају идеје и предлоге спонтано, када се појави потреба. Овај приступ указује на флексибилност и импровизацију у комуникацији са родитељима. Међутим, овакав метод може бити мање структуриран, што понекад може довести до пропуштања важних идеја или информација које родитељи желе да поделе.

10% васпитача истиче да прикупљају идеје од родитеља током родитељских састанака, што је формалнији начин прикупљања предлога. Ова метода омогућава дубљу дискусију и размену мишљења између родитеља и васпитача. Међутим, с обзиром на то да родитељски састанци нису често организовани, овај облик прикупљања предлога може бити ограничен и не тако редовно доступан.

Такође, 6,66% васпитача користи анкете или упитнике за прикупљање идеја од родитеља. Ова метода има предност у томе што омогућава прикупљање систематских података од већег броја родитеља, али може имати и недостатке, као што су могући недостаци у дубини информација и ограниченост у оним ситуацијама када родитељи не испуне упитник или анкету.

Закључно, већина васпитача користи неформалне и непосредне методе комуникације, као што су разговори приликом довођења и одвођења деце, што је ефикасан начин за прикупљање идеја у свакодневном контексту.

Графикон бр. 4, *Начин прикупљања идеја и предлога родитеља за планирање пројекта*

5. Који видови доприноса родитеља су се показали као највреднији у фази планирања?	f	%
Предлози тема блиских породици/дечјем интересовању	7	23.33
Сарадња са родитељима стручњацима (гости, презентације)	5	16.66
Организација активности ван установе	9	30.00
Припрема материјала	9	30.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 5, *Доприноси родитеља у фази планирања*

Резултати указују на различите аспекте у којима родитељи дају свој највреднији допринос у фази планирања пројекта, при чему се већина васпитача слаже да су највреднији доприноси организација активности и припрема материјала.

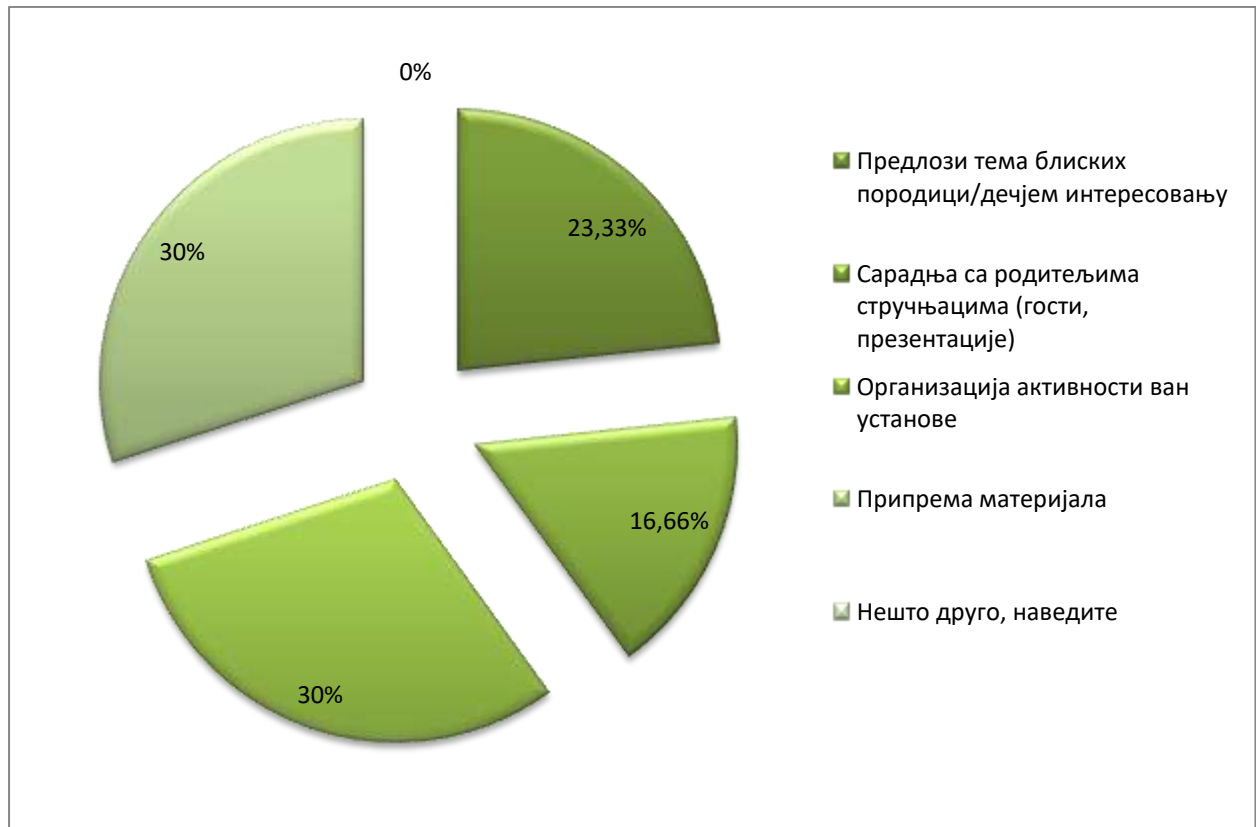
30% васпитача истиче да су највреднији доприноси родитеља организација активности установе и припрема материјала. Ови видови доприноса су од великог значаја, јер омогућавају васпитачима да реализација пројекта буде што ефикаснија и квалитетнија. Када родитељи активно учествују у припреми материјала, то олакшава васпитачима да се фокусирају на педагошке активности, док организација активности може обезбедити бољу логистику и већу доступност ресурса. Ови аспекти такође омогућавају родитељима да се директно укључе у свакодневне активности вртића, што их чини важним партнерима у процесу планирања.

23,33% васпитача сматра да су предлози тема блиских породици и дечјем интересовању један од највреднијих доприноса. Овај облик учешћа указује на то да родитељи, познајући интересовања своје деце, могу пружити драгоцене предлоге који ће бити више персонализовани и усмерени на оно што деца стварно воле или желе да истражују. Ова врста укључивања родитеља такође може побољшати мотивацију деце и учинити учење интересантнијим и прилагођеним њиховим потребама.

16,66% васпитача издваја сарађивање са родитељима стручњацима као највреднији допринос. Ова сарадња може бити од великог значаја, јер родитељи који су стручњаци у одређеним областима могу дати стручне савете или учествовати у образовним активностима које су у складу са њиховим знањем и вештинама. На пример, родитељи са стручним познавањем уметности, науке, технике или других области могу додати дубину и разноврсност пројектима и активностима које се спроводе у установи.

На основу свега наведеног, може се закључити да родитељи највише доприносе у организацији активности, припреми материјала, као и предлозима који су

усмерени на интересовања деце. Сарадња са стручњацима између родитеља такође се показала као веома корисна. Ови видови доприноса доприносе већој ефикасности пројектног планирања и већој укључености родитеља у образовни процес.

Графикон бр. 5, *Доприноси родитеља у фази планирања*

6. На који начин најчешће документујете пројекте?	f	%
Фото-документација	8	26.66
Дечји радови и пано	10	33.33
Записници/белешке	4	13.33
Видео материјали	3	10.00
Усмена комуникација са родитељима	5	16.66
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 6, *Начини документовања пројеката*

Добијени резултати су следећи: 33,33% васпитача истиче да дечји радови и пано представљају најчешћи начин документације пројеката. Ова метода има своју снагу у томе што визуелно представља резултате рада деце и њихово учешће у процесу учења. Дечји радови и пано могу бити веома значајни као средство за промоцију креативности и индивидуалних постигнућа деце, али и као начин за јавно излагање рада установе. Овакав приступ такође омогућава родитељима и другим члановима заједнице да виде напредак и постигнућа деце.

26,66% васпитача као важну методу документовања наводи фото-документацију. Овај метод визуелно бележи важне тренутке из процеса учења и активности деце. Фотографије могу бити веома ефикасан начин за документовање емоција, поступака и стваралачког процеса, а истовремено пружају родитељима и другим заинтересованим странама директан увид у активности које су се одвијале у току пројекта.

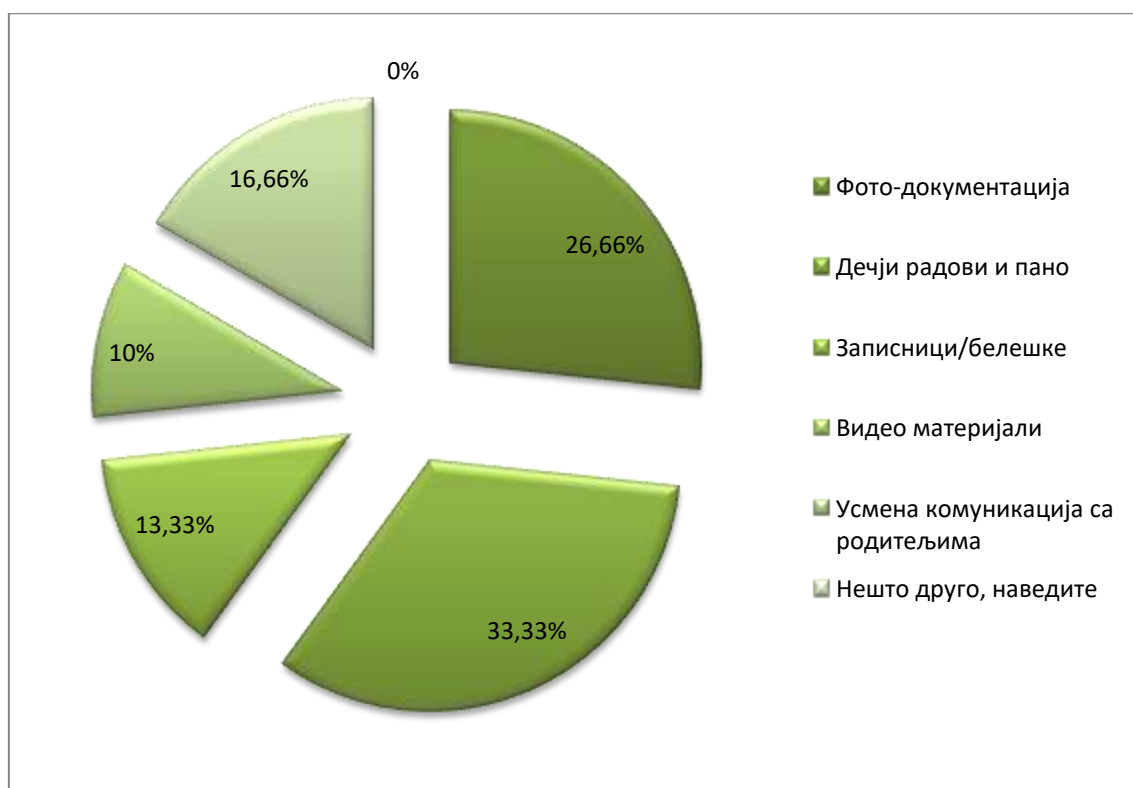
16,66% васпитача наводи да користи усмену комуникацију са родитељима као метод документације. Ова врста комуникације омогућава непосредну размену информација и осигурава да родитељи буду обавештени о току пројекта. Усмени облик документације може бити брз и флексибилан, али може имати и своје ограничења, јер зависи од активности и доступности родитеља, а не увек осигурава потпуну и документовану историју процеса.

13,33% васпитача користи записнике или белешке као начин документације. Ова метода омогућава систематско и темељно бележење важних информација о пројекту, активности и напредовању деце. Записници су корисни за касније анализе и као извор података за наставни процес. Међутим, овај метод може бити временски захтеван и понекад није довољно визуелно привлачан као неке друге методе.

10% васпитача као метод документације наводи видео материјале. Видео материјали пружају најкомплетнију и најдинамичнију документацију активности, јер

могу да приказују не само резултате већ и процесе, интеракције и развој деце. Видео је моћан медијум који може бити користан за документовање укупног искуства, али може бити захтеван у смислу техничке опреме и времена које је потребно за монтажу и обраду, стога су добијени резултати и очекивани.

Резултати показују да васпитачи користе различите методе за документовање пројеката, али се највећи акценат ставља на визуелне и усмене облике документације као што су дечји радови, фото-документација и усмена комуникација са родитељима. Ове методе омогућавају брзу, флексибилну и визуелно привлачну документацију, али понекад могу бити ограничене у смислу трајне евиденције и систематичности.

Графикон бр. 6, *Начини документовања пројеката*

7. Да ли сте приметили да документовање пројеката подстиче родитеље на активније учешће?	f	%
Да, значајно	21	70.00
Делимично	6	20.00
Уопште не	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

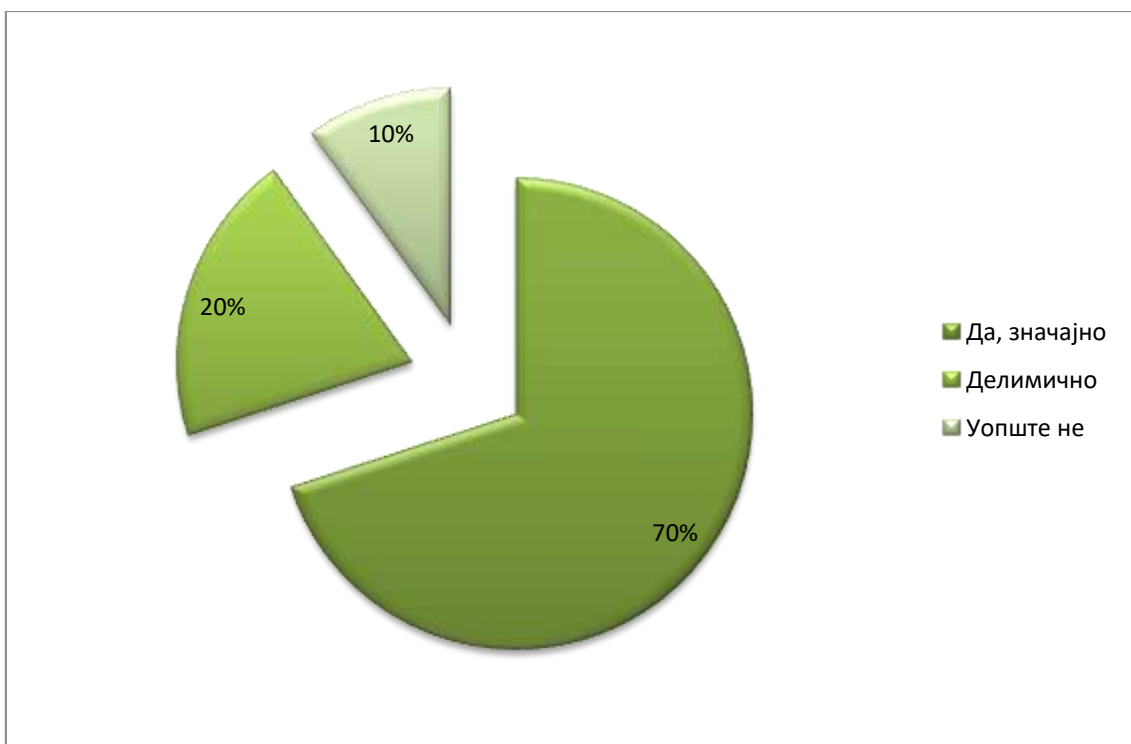
Табела бр. 7, Документовање као подстицај родитеља на активно учешће у пројекту

Васпитачима смо поставили и питање које се односи на то да ли документовање пројекта подстиче родитеље на активније учешће. Већина васпитача (70%) сматра да документовање пројекта значајно подстиче родитеље на активније учешће, што указује на важност транспарентности и комуникације у процесу планирања и реализације пројеката. Ови резултати су веома охрабрујући и показују да родитељи који имају увид у активности и напредак свог детета, као и у сам процес учења, чешће показују интересовање за активно учешће. Документовање пројеката, било да је у виду дејних радова, фото-документације или других облика евиденције, пружа родитељима јасну слику о томе како њихова деца напредују, што их мотивише да се укључе у активности и подрже васпитаче.

20% васпитача истиче да документовање делимично подстиче родитеље на учешће. Ови васпитачи вероватно сматрају да је документовање корисно, али да постоје и други фактори који утичу на степен активности родитеља, као што су њихова доступност, заинтересованост или лични приступ васпитачима.

10% васпитача сматра да документовање није подстакло родитеље на активније учешће. Ова група васпитача можда не сматра документовање довољно снажним фактором за мотивацију родитеља или верује да родитељи нису довољно заинтересовани за учешће без других подстицаја или активности.

Закључно, већина васпитача верује да документовање игра значајну улогу у подстицању родитеља на активније учешће, што потврђује значај транспарентности и комуникације између васпитача и родитеља. Међутим, постоје и васпитачи који сматрају да други фактори играју важнију улогу у активном учешћу родитеља.

Графикон бр. 7, *Документовање као подстицај родитеља на активно учешће у пројекту*

8. На који начин су се родитељи укључили у пројекте након што сте објавили документацију?	f	%
Доношењем материјала	12	40.00
Разменом идеја и предлога	10	33.33
Учествовањем у активностима	5	16.66
Нису се укључивали	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 8, *Начин укључивања родитеља након објављивања документације*

Највећи број васпитача (40%) истиче да су се родитељи укључили кроз доношење материјала. Овај вид подршке је конкретан и видљив, и указује на спремност родитеља да допринесу реализацији пројекта, чиме обезбеђују васпитачима и деци неопходне ресурсе за рад. Ово је уједно и један од најприступачнијих начина да се родитељи укључе, посебно они који можда немају времена да лично учествују у активностима.

33,33% васпитача наводи да су се родитељи укључили кроз размену идеја и предлога, што представља виши ниво ангажовања. Овај вид учешћа указује на родитеље који желе да утичу на садржај и ток пројекта, и који се укључују као активни сарадници у процесу планирања. Размена идеја такође отвара простор за бољу сарадњу и стварање пројекта који одражавају интересовања како деце тако и њихових породица.

Пет васпитача (16,66%) истиче да су родитељи након објављивања документације почели активније да учествују у самим активностима. Ово укључивање указује на директно присуство и ангажовање родитеља у раду са децом, што значајно обогаћује процес васпитања и учења, те доприноси изградњи ближих односа између породице и вртића.

Ипак, 10% васпитача је навело да се родитељи нису уопште укључили ни након објављене документације. Ово указује на могуће изазове у комуникацији, недостатак мотивације или временских ресурса код родитеља, што је важно идентификовати и покушати превазићи кроз додатне облике подршке и ангажовања.

Резултати показују да је објављивање документације ефикасан начин да се родитељи мотивишу за укључење у пројекте, било кроз практичну помоћ, размену идеја или активно учешће. Ипак, постоји мањи број родитеља који се не ангажују ни након те врсте подстицаја.

Графикон бр. 8, *Начин укључивања родитеља након објављивања документације*

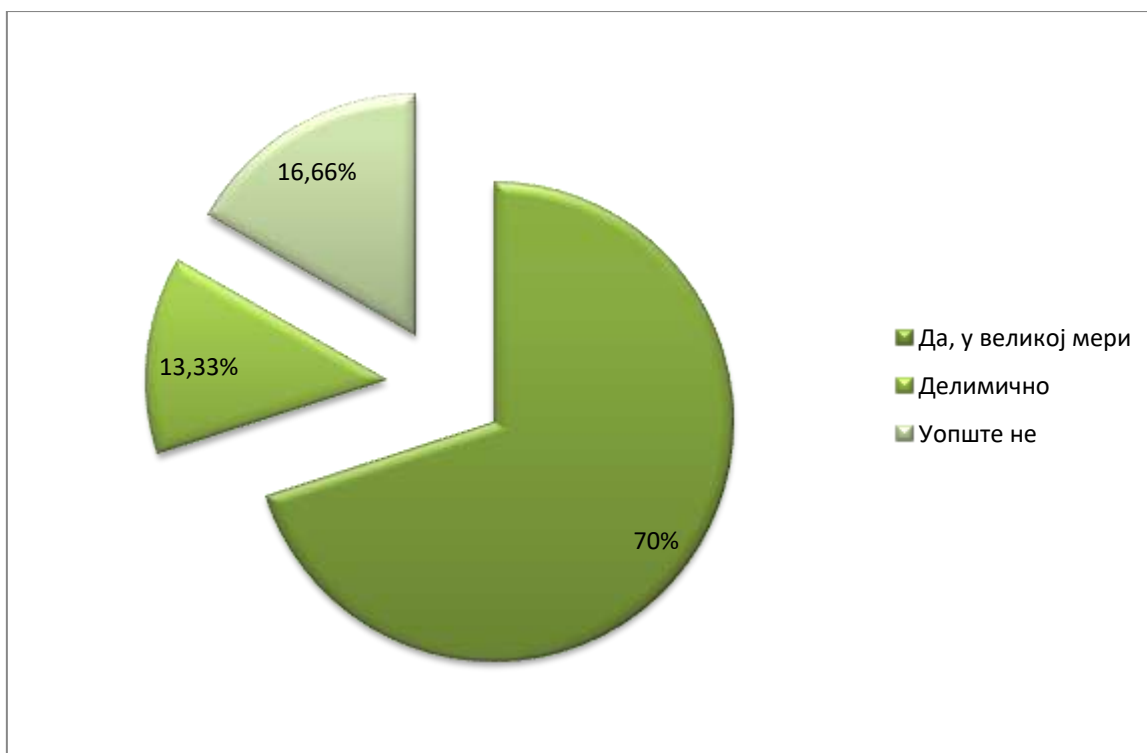
9. Да ли сматрате да документовање пројеката има значајну улогу у јачању сарадње са родитељима?	f	%
Да, у великој мери	21	70.00
Делимично	4	13.33
Уопште не	5	16.66
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 9, Документовање пројекта као вид јачања сарадње са родитељима

Већина васпитача (70%) сматра да документовање пројеката има значајну улогу у јачању сарадње са родитељима. 13,33% васпитача сматра да документовање делимично јача сарадњу, што може указивати на то да иако постоји неки позитиван ефекат, он није довољно изражен или да постоје други важнији фактори који утичу на квалитет сарадње, попут личне комуникације, индивидуалних односа или доступности родитеља.

С друге стране, 16,66% васпитача наводи да документовање уопште не јача сарадњу са родитељима, што може бити сигнал да у појединим случајевима документи нису довољно *комуникативни*, да родитељи нису заинтересовани, или да је потребно наћи друге, прилагођеније форме ангажовања родитеља.

Истраживање показује да васпитачи у великој мери препознају вредност документовања као средства за јачање сарадње са родитељима. Ипак, присуство одређеног процента васпитача који не виде овај ефекат упућује на потребу за додатним унапређењем начина на који се документација представља и користи у комуникацији са родитељима.

Графикон бр. 9, Документовање пројекта као вид јачања сарадње са родитељима

10. Које препреке најчешће утичу на слабије укључивање родитеља у планирање?	f	%
Недовољна заинтересованост родитеља	15	50.00
Мањак слободног времена због пословних обавеза	9	30.00
Не постоје препреке	6	20.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 10, *Препреке за учешће родитеља у пројектном планирању*

Десто питање је било отвореног типа и односило се на препреке које, по мишљењу васпитача, најчешће утичу на слабије укључивање родитеља у пројектно планирање. Како је већина васпитача дала сличне одговоре, груписали смо их у три категорије одговора и то:

Недовољна заинтересованост родитеља (50%)

Највећи број васпитача наводи недовољну заинтересованост родитеља као главну препреку. Ово указује на проблем мотивације и потенцијално слаб осећај припадности или важности сопствене улоге у образовном процесу детета. Овакав став може проистацати из неинформисаности, претходних искустава или уверења да је пројектно планирање искључиво у надлежности васпитача. Недовољна заинтересованост може такође бити последица недовољне видљивости ефеката родитељског учешћа.

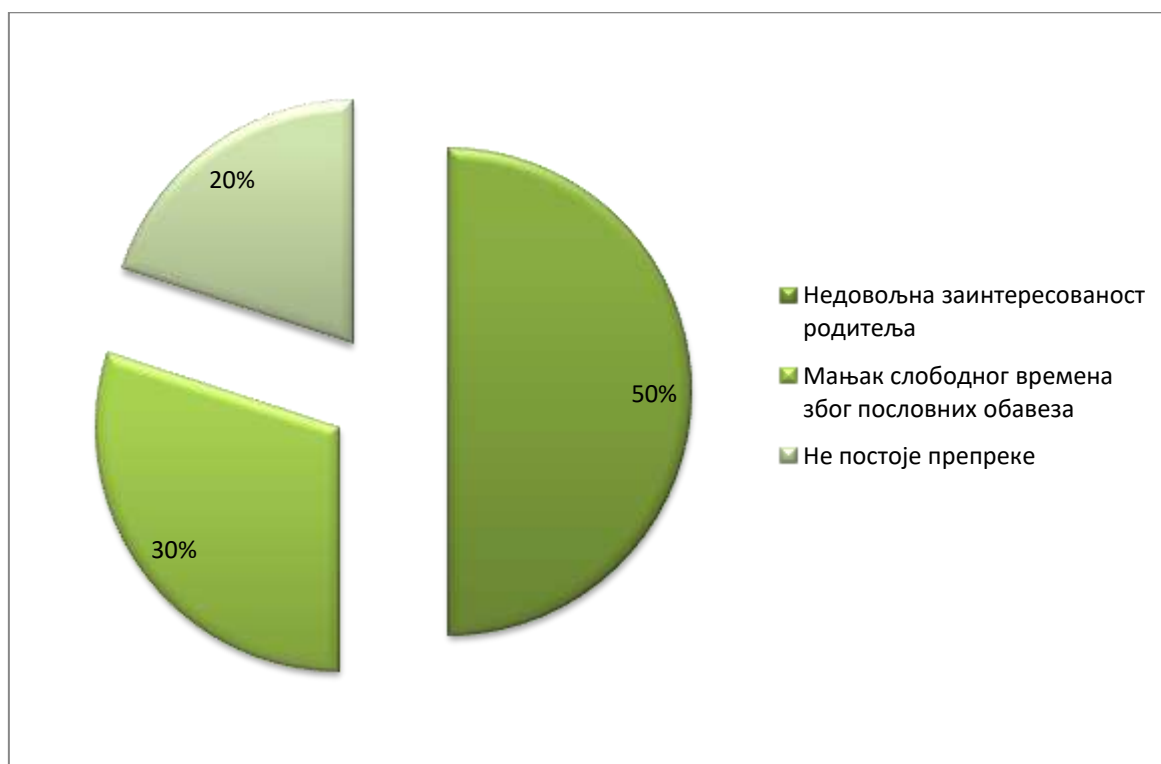
Мањак слободног времена због пословних обавеза (30%)

Други по учесталости разлог односи се на ограничене временске могућности родитеља. Савремени ритам живота, пословне обавезе и дуго радно време често представљају објективну препреку за активно учешће у животу установе. Ово указује на потребу да се сарадња са родитељима обликује флексибилније, како би се прилагодила реалним околностима у којима се родитељи налазе.

Не постоје препреке (30%)

Значајан проценат васпитача сматра да не постоје препреке за укључивање родитеља. Ово може указивати на позитивну праксу у тим васпитним групама, добру комуникацију, изградњу поверења и активну културу учешћа породице у васпитно-образовном процесу. Ови одговори могу послужити као модел добре праксе за друге установе или тимове који се суочавају са слабијом сарадњом.

Ови резултати откривају да проблем слабије укључености родитеља није једнодимензионалан, већ је повезан и са субјективним (мотивација) и са објективним факторима (време). Такође, значајан проценат васпитача истиче да таквих препрека нема, што указује да је могуће превазићи баријере уз адекватан приступ.

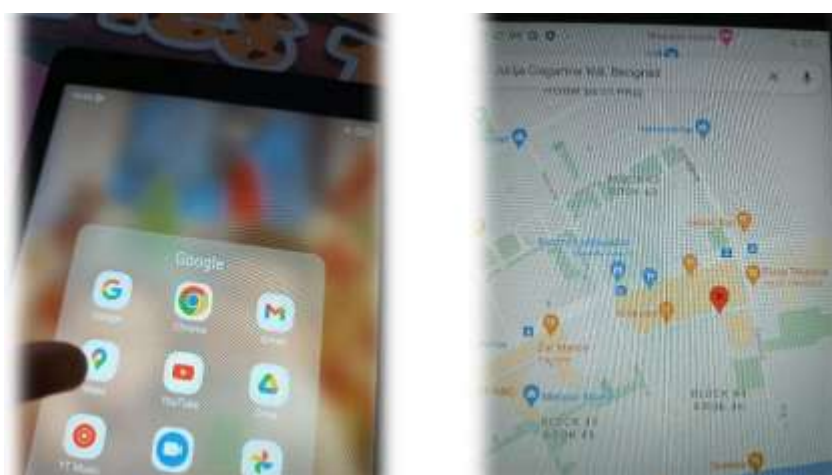
Графикон бр. 10, *Препреке за учешће родитеља у пројектном планирању*

11. Предлог за промене у пракси кроз пројекат *Потрага за знацима и симболима*

Повод за настанак пројекта *Потрага за знацима и симболима* јавио се током једног разговора у ком су деца настојала да васпитачици објасне где се налази циркус који су посетили претходног викенда. У свом описивању, деца су се ослањала на различите смернице и симболичке репрезентације: *тамо преко паркинга, идеш само право, мораш да пронађеш знак циркуса, укуцај навигацију, то је симбол капљице који моја мама има на телефону.*

Као иницијалну провокацију унели смо таблет и заједно са децом истраживали Google мапу. Деца су препознала симбол у облику капљице и одатле сама дошла на идеју да потраже циркус. У даљој претрази сусретала су се са разним симболима и ознакама на мапи, што је додатно подстакло њихову радозналост и потребу за истраживањем (аутобуско стајалиште, банка, пошта, продавница, школа, вртић).

Већ у овим почетним активностима улога родитеља била је видљива: деца су у својим објашњењима користила искуства и изразе које су понела из породичног окружења (*мама има симбол капљице на телефону*). То нам је указало на значај повезивања породичних навика и дигиталних искустава са пројектним учењем у вртићу. Родитељи су, кроз разговоре код куће и кроз деље свакодневне активности у заједници (посете циркусу, сналажење у простору, коришћење навигације), већ били активни носиоци знања које је постало део полазишта за пројекат.

Слика бр. 1, Иницијална провокација: уношење таблета

Подстакнути нашим малим истраживањем мапе, заједно са децом смо правили различите мапе и уцртавали знакове које су запазили у окружењу. Трагајући за симболима у вртићу и околини, уз подршку васпитача, деца су цртала сопствене путеве кретања и обликовала личне мапе и шеме.

Слика бр. 2, *Креирање сопствених мапа*

Ово искуство било је драгоцено јер су деца кроз процес мапирања и сналажења у простору развијала разумевање просторних релација и ознака за кретање (пожарни пут: зелене стрелице, знак за излаз и слично). Истовремено су увиђала значај симбола који нас окружују у свакодневном животу и усмеравала пажњу на њихово правилно препознавање и тумачење.

У овом делу пројекта важну улогу имали су и родитељи. Деца су често у своје мапе уносила елементе из породичног окружења (пут до куће, продавнице, парка), а родитељи су били подстакнути да са њима код куће разговарају о симболима и знаковима на које заједно наилазе током шетње или вожње. На тај начин, сарадња са породицом је допринела да деца још више повежу искуства из вртића са свакодневним животом, а истраживање симбола постало је део заједничких активности и у породичном окружењу.

Када смо организовали *туру по вртићу* у потрази за знаковима и симболима, деца су приметила да се они налазе на различитим местима: у собама других група, холовима, ходницима, па чак и у дворишту. Највеће интересовање изазвали су симболи добродошлице који су били постављени на вратима појединих соба.

Уз вођене разговоре и консултације са децом, дошли смо на идеју да осмислимо сопствени ритуал добродошлице и да га визуелно обележимо симболима. На тај начин деца су имала прилику да активно учествују у креирању правила и

вредности групе, као и у одлучивању о томе шта ће их симболички представљати. Ово је уједно допринело развијању осећаја заједништва и заједничке одговорности у групи. Кроз овај процес деца су учила како се граде односи у заједници, практиковала су доношење одлука, развијала самосталност, сигурност и спретност у свакодневним рутинама, али и стицала вештине послуживања и сарадње.

У овој активности укључили смо и родитеље. Они су били позвани да заједно са својом децом код куће осмисле симболе који би могли представљати њихову породицу или личне вредности (на пример: срце за љубав, дрво за заједништво, сунце за радост). Деца су потом своје породичне симболе доносила у вртић и делила са вршњацима, што је додатно обогатило групни ритуал добродошлице. На тај начин родитељи су постали активни учесници у креирању симболичког простора вртића, а деца су добила прилику да уважавају и интегришу породичне вредности у заједнички живот групе.

Слика бр. 3, *Симболи добродошлице направљени уз помоћ родитеља*

А.Г. нам доноси од куће књигу *Пажљивкова правила у саобраћају* и објашњава да је веома важно да познајемо правила у саобраћају када негде идемо. Овај тренутак је био значајан јер је дете из породичног окружења донело материјал који је постао подстицај за групно учење. Заједничким читањем упознали смо се са основним саобраћајним знаковима и симболима, њиховим значењем и основним правилима безбедног понашања у саобраћају.

Једна од важних порука коју су деца усвојила јесте да смо сви, без обзира на узраст, учесници у саобраћају када се нађемо на улици. Разговор смо продубили кроз

питања: Ако бисмо ишли да тражимо циркус, како би морали да се понашамо у саобраћају? Шта је важно да знамо? Да ли бисмо могли Пажљивка да питамо за савет?

Слика бр. 4, Уношење књиге *Пажљивкова правила у саобраћају* у радну собу

Овај део пројекта био је важан и за повезивање са породицом. Родитељи су, подстакнути примером А.Г., били позвани да са својом децом код куће разговарају о томе како се безбедно крећу улицом, које знакове препознају и шта они значе. Неки родитељи су заједно са децом правили фотографије саобраћајних знакова у својој улици или на путу до вртића, а деца су их касније доносила у групу и објашњавала осталима. На тај начин се учење о саобраћају наставило и ван вртића, кроз свакодневне породичне активности, што је допринело дубљем разумевању и примени у реалним животним ситуацијама.

У сарадњи са једним родитељем из суседне групе, а уз подршку Агенције за безбедност саобраћаја, организовали смо интерактивну представу за децу *Пажљивкова правила у саобраћају*.

Ова активност је била изузетно значајна јер је показала како партнерство са породицом и широм заједницом може обогатити пројекат. Родитељ, као иницијатор и посредник у успостављању контакта са релевантном институцијом, директно је допринео проширивању искустава деце и пружању аутентичних ситуација за учење.

Деца су кроз интерактивну представу на занимљив и пријемчив начин усвајала основна правила безбедног понашања у саобраћају, али су истовремено осетила и подршку родитеља који је био активни учесник у реализацији пројекта. На овај начин,

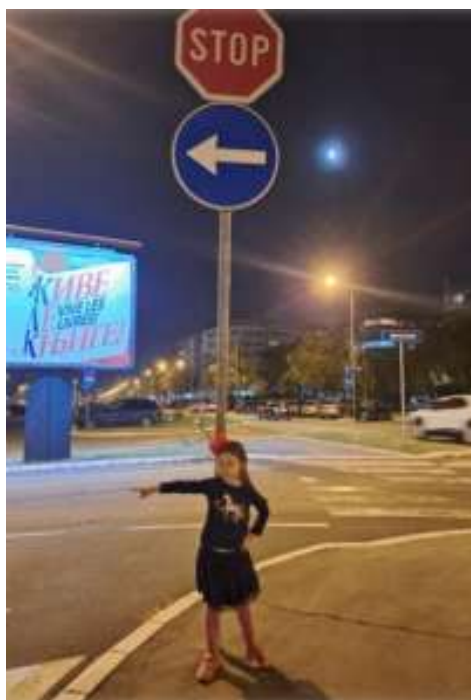
улога родитеља је добила нову димензију: од пасивног посматрача до сарадника који заједно са васпитачима обликује образовно окружење.

Слика бр. 5, *Интерактивна представа Пажљивкова правила у саобраћају*

Н. С. нам доноси фотографије настале током шетње са мамом, објашњавајући да су заједно истраживале околин у њиховог стана у потрази за знаковима и симболима. Овај пример лепо показује како се сарадња са породицом природно наставља ван вртића. Дете је, уз подршку родитеља, наставило пројектно истраживање у свом окружењу. Мајка је у овој активности била не само пратилац, већ и партнер у учењу, који је подстицао дете да посматра, препознаје и бележи симболе у свакодневном животу.

Фотографије које је Н. С. донела постале су део заједничког материјала за дискусију у групи. Деца су кроз њене слике могла да препознају знакове који се налазе и у њиховим улицама, да упоређују искуства и да заједно откривају зашто су ти симболи важни. На овај начин, учешће родитеља обогатило је пројекат новим ресурсима и дало деци прилику да препознају како оно што уче у вртићу има смисла и примену у свакодневном животу.

Слика бр. 6, Фотографија девојчице Н.С., настала током шетње са мамом

У оквиру пројекта организовали смо једнодневни излет, који је био одлична прилика за наставак истраживања у реалном окружењу. Већ по изласку из вртића постали смо учесници у саобраћају и подсетили се правила која смо раније учили уз Пажљивка: како се крећемо тротоаром, када прелазимо улицу и шта значи поједини знак поред пута.

Слика бр. 7, Уочавање знакова и симбола током излета

Током пута деца су имала задатак да препознају и именују саобраћајне знакове, а сваки новооткривени симбол био је повод за разговор о његовом значењу. Уз то, користили смо и навигацију: слушали смо обавештења о томе колико смо удаљени од одредишта, када треба да скренемо и у којем правцу. Вaspитач је показао и таблет на ком се јасно видела путања кретања, што је деци пружио прилику да повежу виртуелну мапу са стварним простором.

У ову активност били су укључени и родитељи, пре самог излета разговарали смо о значају безбедног понашања у саобраћају и замолили их да код куће понове са децом правила кретања и препознавања знакова. Нека деца су током излета делила искуства са својим породицама:

Г.П.: „Мама ми је рекла да овај знак значи да овде морамо успорити.“

У.Ј.: „Тата ми је показао како навигација каже кад скрећемо.“

На овај начин, родитељи су били важни сарадници у припреми деце за практично искуство, а сам излет постао је место где су породична и вртићка знања дошла до заједничког изражаја.

Возач нам љубазно показује своју навигацију, док деца примећују и доста симбола на контролној табли. Питају за значење истих, као и како се ти дугмићи са симболима користе у току вожње. У току прелиставања енциклопедија, деца наилазе на слику навигације која има велику мапу. Читамо, претражујемо...

Слика бр. 8, Проналажење слике навигације и мапе у енциклопедији

Кроз почетни пано представили смо родитељима тему истраживања и упознали их са полазиштем пројекта. На паноу смо приказали фотографије, децје цртеже и забелешке из разговора са децом, како би родитељи имали јаснију слику о томе шта је деци привукло пажњу и у ком правцу се истраживање развија.

Истовремено, позвали смо их да се активно укључе тако што ће давати своје предлоге за продубљивање пројекта, било кроз идеје за нове активности, предлоге за заједничке шетње и посете, или пак кроз дељење ресурса из породичног окружења (књиге, фотографије, дигиталне мапе, искуства са путовања). На тај начин родитељи су постали коистраживачи и партнери, а деца су осетила да се њихова породица и вртић заједнички повезују око исте теме.

Слика бр. 9, *Почетни пано*

Васпитач као нову провокацију у радну собу уноси исаћу машину. Упознајемо се са симболима на писаћој машини. Неке од симбола деца препознају, неке симболе преписују на папир имитирајући као да је то машина откуцала.

О.Л.: „Где је екран? Како из машине излази оно што куцају?“

Позвали смо тату дечака Г. П. у госте, који је децу упознао са занимањем дактилографа (његова мајка, дечакова бака се тиме раније бавила). Доневши писаћу машину, показао им је како се убацује папир, како се прелази у нови ред, прави размак и куцају слова. На тај начин деца су имала прилику да се упознају са једним занимљивим и данас ређе виђеним начином писменог изражавања.

Кроз моделовање и практичну демонстрацију тата је подстакао децу да увиде како писменост може постојати у различитим облицима и средствима, те како се у животним ситуацијама користе симболи и знакови. Његова прича о томе како је некада куцао и слао писма била је за децу изузетно инспиративна и изазвала је бројна питања.

Слика бр. 10, *Гостовање тате дечака Г.П.*

Деца су потом дошла на идеју да и сама откуцају писмо тати-госту, како би му показала да су и они постали *дактилографи*. Ово искуство довело је до стварања нове просторне целине у групи, која је била смислена и подстицајна за њихова даља истраживања. Васпитачи су пажљиво пратили реакције и интересовања деце, усмеравајући их ка безбедном и адекватном коришћењу опреме.

Слика бр. 11, *Формирање нове просторне целине: Канцеларија*

Овакво укључивање родитеља било је драгоцено јер је показало како личне професије и вештине чланова породице могу обогатити васпитно-образовни рад. Тата Г. П. је својим гостовањем омогућио да деца на аутентичан начин упознају једно занимање, али и да развију нови однос према писмености као животној вештини. Овај пример сарадње са родитељима инспирисао је и друге породице да размишљају о томе како би и они могли допринети пројекту.

Правећи *туре по вртићу* у циљу проналажења симбола, дошли смо и до другара из средње групе у којој је васпитачица Љ.И. свирала на хармоници, а децу је заинтересовало како она то ради. Љубица нам је објаснила да музика има своје симболе, *ноте* помоћу којих она зна да свира. Та прича нас је подстакла да продубимо истраживање.

Слика бр. 12, *Васпитачица Љ.И. нас упознаје са музичким симболима*

Сутрадан А.Г. доноси књигу *Музичка култура за други разред основне школе* коју је позајмила од свог брата, објашњавајући да је пронашла ноте у књизи. Ово нам је пружио прилику да укључимо и брата у пројекат, чак и на даљину. Он је, у разговору са А.Г., помогао детету да боље разуме шта су ноте, како се читају и како се користе у музичким активностима. На овај начин, породично учешће није се ограничавао само на доношење материјала већ је постало и активно преношење знања и искустава. Брат је на свој начин постао *спољни сарадник* пројекта, подстичући радозналост и истраживачки дух код детета. Деца су, захваљујући његовим објашњењима и књизи, имала прилику да повежу музичке симболе са стварним звучним искуствима, упознајући нову врсту симбола ван мапа, саобраћаја и свакодневног окружења.

Слика бр. 13, *Књига Музичка култура за други разред основне школе као помоћ приликом разумевања музичких симбола*

У сарадњи са васпитачицом предшколске групе омогућено је заједничко учење деце старије и предшколске групе. На овај начин деца су имала прилику да уче једни од других и да истражују различите приступе учењу кроз игру и музику. Упознајемо се са начином учења свирања уз помоћ симбола, где симболи нота и дирки на клавиру постају алати за разумевање музике. Васпитачица нам показује ритмичку игру коју радо сви заједно изводимо, што истовремено развија координацију, слух и осећај за ритам.

Слика бр. 14, *Заједничко учење музичких симбола: старија и предшколска група*

Ноте песме *На крај села жута кућа* означене су симболима који одговарају диркама на клавиру. Пратећи ноте са папира, деца покушавају да одсвирају мелодију, што им омогућава да осете аутентичан естетски доживљај музике и да стекну практично разумевање музичких симбола. Ова активност истовремено развија пажњу, стрпљење и способност праћења упутстава, а деца уче како симболи могу да пренесу значење у различитим областима живота.

Л.Ј. је приликом пријема деце, код тате једне девојчице, уочио симбол *ТикТока* на његовој дуксерици. Током разговора између васпитача и деце уочава се да већина деце редовно користи дигиталне уређаје и познаје знакове и симболе апликација као што су ТикТок, YouTube и разне игре.

Слика бр. 15, *Симбол на дуксерици једног тате*

Ова ситуација је послужила као полазна тачка за разговор са родитељима о теми пројекта и могућностима да се истраживање продуби. Родитељи су били позвани да предложе материјале, ситуације или примере из свакодневног живота деце који укључују дигиталне симболе и апликације. На тај начин родитељи активно учествују у планирању пројекта, доприносећи избору садржаја и активности које су деци блиске и значајне, а истовремено пружају подршку васпитачима у повезивању дигиталног искуства детета са развојем свести о симболима у ширем контексту.

У.Ј. нам објашњава како користи Google претраживач и симбол микрофона да би пронашла оно што жели да гледа на интернету. Васпитач је ову ситуацију

искористио као повод да започне причу о медијској писмености код деце. Заједно гледамо едукативни материјал о медијској писмености и развијамо вештине критичког размишљања, препознавања симбола и правилног коришћења дигиталних уређаја.

Васпитачи подстичу децу да представе своја искуства из свакодневног живота, породица и културних заједница из којих долазе. Деца цртају оно што највише гледају на телевизији, а од њихових радова, кутија и даљинског правимо симболични *телевизор*. Излагањем ових радова развијамо свест код родитеља о утицају медијских садржаја на децу и пружамо прилику за разговор о навикама коришћења дигиталних уређаја у породицама.

Радови се излажу у ходнику вртића, уз додатни едукативни материјал који деца и родитељи могу погледати, читати и истражити. Родитељи су позвани да се укључе тако што ће делити своја запажања, препоруке или материјале из домаћег окружења који могу бити интегрисани у пројектне активности. На овај начин се подстиче заједничко учење, а медијска писменост постаје видљива и разумљива и деци и родитељима.

Слика бр. 16, *Поставка за родитеље*

У нашој установи организована је трибина *Безбедан интернет за целу породицу*. Циљ је био информисање и пружање подршке деци предшколског узраста да безбедно и конструктивно користе дигиталне уређаје и интернет. Родитељима је предложено да посете трибину, а они се радо одазивају и активно учествују, делећи своја искуства и постављајући питања која могу да помогну у планирању даљих активности за децу.

Претходно формирана просторна целина коју смо назвали *Канцеларија*, добија нову улогу: деца се играју новинара и водитеља радио емисија. Ова ситуација пружа

могућност за даља истраживања, развијање комуникацијских вештина, критичког размишљања и креативности. У овом контексту, родитељи су укључени тако што су допринели идејама за емисије у сандучету за сугестије и предлоге, донели материјале, али и заједно са децом истраживати тему медија и безбедности на интернету. На овај начин родитељи активно учествују у пројектном планирању и осмишљавању садржаја који је деци значајан и близак.

Слика бр. 17, *Преобликовање просторне целине Канцеларија у просторну целину Радио*

Васпитачи организују интерактивни задатак у оквиру пројекта који деца решавају заједно са родитељима. Уз помоћ дигиталних уређаја, активности су забавне и креативне, а истовремено подстичу развијање медијске писмености и правилно коришћење технологије. Пројекат је приказан на платформи *Padlet*, а родитељи путем QR кода могу да приступе садржају и укључе се у активности.

Ово омогућава родитељима да прате напредак детета, да заједно са њим истражују, решавају задаке и дискутују о темама медијске писмености. Тако се подстиче заједничко учење, а родитељи постају активни партнери у пројектном планирању и реализацији активности.

Слика бр. 18, QR код за приступ садржају и учешће у пројекту

Слика бр. 19, Задаци деце и родитеља, настали након приступа апликацији уз помоћ QR кода

Пројекат *Потрага за знацима и симболима* показао је значај укључивања родитеља у пројектно планирање и реализацију активности. Родитељи су активно учествовали на различите начине: од доношења књига, слика и материјала за истраживање, преко посета и интерактивних радионица, до учешћа у дигиталним активностима путем платформи као што је Padlet. Њихова сарадња омогућила је деци

да стекну дубље разумевање симбола у свакодневном животу, развијају просторне и саобраћајне вештине, као и медијску писменост.

Учествовање родитеља не само да је обогатило садржај пројекта, већ је и створило атмосферу заједничког учења, у којој деца виде своје родитеље као партнере у истраживању и откривању света. За родитеље је ово била прилика да стекну увид у учење детета, да се упознају са методама васпитача и да активно допринесу развоју интересовања и компетенција деце. Укратко, пројекат је показао да интеграција родитеља у предшколске активности значајно повећава квалитет учења, мотивацију деце и креативност у заједничким активностима.

ЗАКЉУЧАК

Истраживање које је спроведено са циљем да се утврди степен учешћа родитеља у пројектном планирању, указује на неколико важних налаза и тенденција. Највећи број васпитача истиче да редовно укључује родитеље у процес пројектног планирања, што указује на постојање свести о значају партнерског односа са породицом у раном образовању. Ипак, запажен је и проценат васпитача који родитеље укључују повремено или уопште не, што отвара простор за даље унапређење праксе и едукацију.

Према мишљењу васпитача, родитељи су углавном делимично заинтересовани за учешће у пројектима, при чему се њихово учешће најчешће испољава кроз доношење материјала, повезивање са заједницом и повремено предлагање тема. Као начини прикупљања идеја родитеља, најзаступљенији су свакодневни разговори приликом довођења и одвођења деце, а ређе се користе структурираније методе као што су анкете и родитељски састанци.

У фази планирања пројеката, највреднијим видовима родитељског доприноса васпитачи сматрају организацију активности, припрему материјала и предлагање тема блиских породици. Документовање пројеката препознато је као значајан фактор у јачању сарадње са родитељима- већина васпитача сматра да оно подстиче активније учешће родитеља, било кроз доношење материјала, размену идеја или директно учешће у активностима.

Ипак, одређен број васпитача сматра да документовање нема утицаја на сарадњу, што упућује на потребу да се начини и форме документовања унапреде и прилагоде родитељима. Као кључне препреке за укључивање родитеља, наведени су: недостатак интересовања, ограничено слободно време услед пословних обавеза, али и постојање васпитних средина у којима се препреке не уочавају, што може бити одраз добре праксе.

У целини посматрано, резултати указују на то да је сарадња са родитељима у пројектном планирању присутна и да се може унапредити кроз јасну, отворену и континуирану комуникацију, као и кроз оснаживање родитеља да активно учествују у васпитно-образовном процесу своје деце. Документовање пројеката, када је добро осмишљено и доступно, може бити важан мост између установе и породице, али га је потребно систематично развијати као средство за подстицање учешћа, а не само као облик извештавања.

Истраживање је указало на потребу интензивнијег укључивања родитеља у процес пројектног планирања. У овом раду, кроз анализу и приказ пројекта *Потрага за знацима и симболима*, представљен је конкретан пример практичног приступа који омогућава већу сарадњу са родитељима, истовремено указујући на могућности унапређења педагошке праксе. Поред тога, рад истиче значај осмишљеног партнерства између образовних радника и породица у креирању садржаја који подстиче учење, развија креативност и повезује децу са културним и симболичким окружењем.

На основу приказаног пројекта, апострофирају се следеће промене у пракси:

- *јачање улоге родитеља*: од пасивних посматрача постали су активни сарадници у пројектном планирању и реализацији;
- *разноврснији облици комуникације и документовања*: фотографије, видео-записи, пано презентације, дигиталне платформе (нпр. Padlet, QR кодови);
- *увођење практичних активности са родитељима*: заједничке радионице, излети, интерактивне представе и тематски задаци;
- *повезивање учења у вртићу и код куће*: родитељи су са децом настављали истраживање у окружењу (на пример: тражење симбола у свакодневном животу);
- *развијање културе партнерства*: васпитачи су почели систематски да укључују родитеље у све фазе пројеката, чиме је пракса добила нови квалитет.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богавац, Д., Милосављевић-Ђукић, Т., (2017). Родитељска самопроцена поступака у васпитном раду са децом. *Иновације у настави*, Вол. 35, бр. 1, стр. 33-48.
2. Врањешевећ, Ј., Калези-Вигњевић, А., Златаровић, В., Коруга, Д., Јерковић, Д., Белензада, М., Лакићевић, О. (2019). *Вртић као сигурно и подстицајно окружење за учење и развој деце: приручник за васпитаче*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
3. Грандић, Р. (2007). *Прилози породичној педагогији, четврто издање*. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.
4. Дедај, М. (2019). *Породична педагогија*. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре-Сирмијум.
5. Јовановић, М. (2015). *Сарадња породице и децјег вртића*. Шабац: Висока школа струковних студија за васпитаче.
6. Крњаја, Ж., Павловић-Бренеселовић, Д. (2022). Водич за развијање теме/пројекта са децом. Интегрисани приступ учењу кроз теме/пројекте у складу са Основама програма ПВО „Године узлета“. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.
7. Љубетић, М. (2014). Од сурадње до партнерства, обитељи, одгојно-образовне установе и заједнице. Загреб: Елемент.
8. Марковић, М., Станисављевић-Петровић, З., Мамутовић, А. (2020). Укљученост родитеља у рад предшколских установа. *Иновације у настави*, 33(3), 111-123.
9. Млинаревић, В. (2009). Искуства одгојитеља у раду на пројектима. У: Н. Бабић, З. Борак (ур.), *Дјечји вртић – мјесто учења дјеце и одраслих: зборник радова*. Осиек: Центар за предшколски одгој, 31–37.
10. Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета (2018). „Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон.
11. Станков, Љ. (2018). *Методика васпитно-образовног рада*. Шабац: Висока школа струковних студија за васпитаче.
12. Стојановић, Б. (2023). *Пројектни приступ учењу*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу.

ПРИЛОЗИ

Прилог бр. 1, Упитник за васпитаче

Поштовани/а,

циљ упитника је да се утврди степен учешћа родитеља у пројектном планирању. Упитник ја анониман, а добијени резултати биће искоришћени искључиво у сврхе израде стручно истраживачког рада. Молимо Вас да одговорите на сва питања, заокруживањем слова које одговара Вашем мишљењу.

Унапред Вам захваљујемо на сарадњи!

1. Колико често у пројектно планирање укључујете родитеље?

- а) увек укључујем родитеље
- б) понекад укључујем родитеље
- в) не укључујем родитеље

2. По Вашем мишљењу, колико су родитељи заинтересовани за учешће у пројектном планирању?

- а) веома заинтересовани
- б) делимично заинтересовани
- в) нису заинтересовани

3. На који начин су родитељи укључени у пројектно планирање, односно у периоду трајања пројекта?

- а) предлажу теме или проблеме за истраживање
- б) нуде лична искуства и ресурсе (на пример: занимања, хобији, стручност)
- в) пружају материјалну помоћ (алати, материјали, књиге итд.)
- г) повезују вртић са широм заједницом (гости, излети, установе)
- д) _____

(нешто друго, наведите)

4. Како прикупљате идеје и предлоге родитеља за планирање пројеката?

а) у разговорима при довођењу/одвођењу детета

б) путем анкета или упитника

в) током родитељских састанака

г) спонтано, када се појави потреба

д) не прикупљам предлоге

ђ) _____

(нешто друго, наведите)

5. Који видови доприноса родитеља су се показали као највреднији у фази планирања?

а) предлози тема блиских породици/дечјем интересовању

б) сарадња са родитељима стручњацима (гости, презентације)

в) организација активности ван установе

г) припрема материјала

д) _____

(нешто друго, наведите)

6. На који начин најчешће документујете пројекте?

а) фото-документација

б) дечји радови и пано

в) записници/белешке

г) видео материјали

д) усмена комуникација са родитељима

ђ) _____

(нешто друго, наведите)

7. Да ли сте приметили да документовање пројеката подстиче родитеље на активније учешће?

- а) да, значајно
- б) делимично
- в) уопште не

8. На који начин су се родитељи укључили у пројекте након што сте објавили документацију?

- а) доношењем материјала
 - б) разменом идеја и предлога
 - в) учествовањем у активностима
 - г) нису се укључивали
 - ђ) _____
- (нешто друго, наведите)

9. Да ли сматрате да документовање пројеката има значајну улогу у јачању сарадње са родитељима?

- а) да, у великој мери
- б) делимично
- в) уопште не

10. Које препреке најчешће утичу на слабије укључивање родитеља у планирање?

- а)

- б) не постоје препреке

Прилог бр. 2, Списак табела

Табела бр. 1, *Укључивање родитеља у пројектно планирање*

Табела бр. 2, *Заинтересованост родитеља за учешће у пројектном планирању*

Табела бр. 3, *Начин укључивања родитеља у пројектно планирање*

Табела бр. 4, *Начин прикупљања идеја и предлога родитеља за планирање пројекта*

Табела бр. 5, *Доприноси родитеља у фази планирања*

Табела бр. 6, *Начини документовања пројекта*

Табела бр. 7, *Документовање као подстицај родитеља на активно учешће у пројекту*

Табела бр. 8, *Начин укључивања родитеља након објављивања документације*

Табела бр. 9, *Документовање пројекта као вид јачања сарадње са родитељима*

Табела бр. 10, *Препреке за учешће родитеља у пројектном планирању*

Прилог бр. 3, Списак графикана

Графикон бр. 1, *Укључивање родитеља у пројектно планирање*

Графикон бр. 2, *Заинтересованост родитеља за учешће у пројектном планирању*

Графикон бр. 3, *Начин укључивања родитеља у пројектно планирање*

Графикон бр. 4, *Начин прикупљања идеја и предлога родитеља за планирање пројекта*

Графикон бр. 5, *Доприноси родитеља у фази планирања*

Графикон бр. 6, *Начини документовања пројекта*

Графикон бр. 7, *Документовање као подстицај родитеља на активно учешће у пројекту*

Графикон бр. 8, *Начин укључивања родитеља након објављивања документације*

Графикон бр. 9, *Документовање пројекта као вид јачања сарадње са родитељима*

Графикон бр. 10, *Препреке за учешће родитеља у пројектном планирању*

Прилог бр. 4, Списак фотографија

Слика бр. 1, *Иницијална провокација: уношење таблета*

Слика бр. 2, *Креирање сопствених мапа*

Слика бр. 3, *Симболи добродошлице направљени уз помоћ родитеља*

Слика бр. 4, *Уношење књиге Пажљивкова правила у саобраћају у радну собу*

Слика бр. 5, *Интерактивна представа Пажљивкова правила у саобраћају*

Слика бр. 6, *Фотографија девојчице Н.С., настала током шетње са мамом*

Слика бр. 7, *Уочавање знакова и симбола током излета*

Слика бр. 8, *Проналажење слике навигације и мапе у енциклопедији*

Слика бр. 9, *Почетни пано*

Слика бр. 10, *Гостовање тате дечака Г.П.*

Слика бр. 11, *Формирање нове просторне целине: Канцеларија*

Слика бр. 12, *Васпитачица Љ.И. нас упознаје са музичким симболима*

Слика бр. 13, *Књига Музичка култура за други разред основне школе као помоћ приликом разумевања музичких симбола*

Слика бр. 14, *Заједничко учење музичких симбола: старија и предшколска група*

Слика бр. 15, *Симбол на дуксерици једног тате*

Слика бр. 16, *Поставка за родитеље*

Слика бр. 17, *Преобликовање просторне целине Канцеларија у просторну целину Радио*

Слика бр. 18, *QR код за приступ садржају и учешће у пројекту*

Слика бр. 19, *Задаци деце и родитеља, настали након приступа апликацији уз помоћ QR кода*